

NEKI SPOLJNOPOLITIČKI ASPEKTI KONCEPCIJE OPŠTENARODNE ODBRANE

1. Sistem odbrane jedne zemlje, posmatran sa društveno-političkog aspekta i tehničko-tehnološkog kompleksa, usko je vezan sa njenom spoljno-političkom pozicijom. Po sebi se razume da i sistem odbrane i spoljna politika imaju zajedničko ishodište u društvenom biću, tj. unutrašnjim društvenim procesima zemlje. S druge strane, neosporno je da sistem odbrane ima relativno neposredniju vezu sa spoljnom politikom zemlje, te je recipročan uticaj ove dve komponente relativno jačeg intenziteta. Tako, sistem priprema i organizacije društva za odbranu još u miru, veličina oružanih snaga u aktivnom i rezervnom sastavu, naoružanje, osnovne strategijske koncepcije upotrebe oružanih snaga, itd., umnogome su uslovljeni položajem zemlje u međunarodnim odnosima i, adekvatno tome, njenom spoljno-političkom orijentacijom.

Isto tako, društveno-politički procesi u zemlji u kojima sistem odbrane ima određenu specifičnu ulogu, iako su odlučujuća adeterminanta kako za odbranu zemlje tako i za njenu spoljno-političku akciju, u dobroj mjeri trpe uticaj spoljno-političkih činilaca. Pri tome se spoljno-političke okolnosti ne odražavaju podjednako na svaku zemlju u pogledu akcija koje se preduzimaju u odbrambenim poslovima. Mere i postupci u pripremi odbrane podložni su, u osnovi, mnoštvu činilaca unutrašnje strukture koje su heterogene kod raznih zemalja, te uslovljavaju i heterogene postupke u politici odbrane.

U koncipiranju politike odbrane i spoljne politike zemlje specifičnu ulogu imaju i neki objektivno dati faktori, kao na primer, činjenica da li je zemlja u nekom mirnom regionu ili vremenu gde međunarodne konfliktne situacije ne prete neposredno ili u dogledno vreme da izazovu ratne požare, i, vezano sa tim, da li su akteri te konfrontacije velike ili male vojne moći, zatim, nerešeni granični problemi, geostrategijski položaj zemlje i sl.

Budući da je pozicija države u međunarodnim odnosima, uslovljena i njenim subjektivnim ponašanjem, njena uloga u kompleksu objektivno postojećih faktora koji djeluju u datom vremenu i prostoru, može da ima za posledicu da jedna država ne može uvek ili veoma malo može da ima udela u izmeni faktičkog spoljno-političkog položaja, ili da parališe negativne posledice takvog stanja na međunarodne odnose uopšte. Ali, isto tako, događa se i obrnuto, da je uticaj date zemlje veoma značajan za pozitivne ili negativne trendove međunarodnih okolnosti. Upravo, iskustvo pokazuje da je međunarodni položaj zemlje rezultanta delovanja mnoštva činilaca u kojima su male zemlje često relativno teže mogle da postanu uticajni činilac na njihov pravac kretanja.

Međutim, skup svih tih okolnosti subjektivnog i objektivnog karaktera, uslovljava razno opredeljenje i u koncepciji odbrane i spoljno-političkoj orijentaciji. Mada u toj relaciji deluje i niz usputnih elemenata, ipak u kompleksu svih aktivnosti društva na unutrašnjem i spoljnom planu, društveno biće zemlje predstavlja odlučujuću determinantu.

2. Naše društvo je kao spoljno-političku orijentaciju izabralo nesvrstavanje, kao novi sistem međunarodnih odnosa, drugim rečima, kao antipod klasičnom sistemu tih odnosa. Relacija ove koncepcije nesvrstavanja i koncepcije odbrane uopšte nije jednostavna, niti je opštenarodna odbrana prost refleks nesvrstavanja ili obratno. Zapravo, spoljno-politička koncepcija ili doktrina nesvrstavanja ne pretpostavlja uvek i pod svim uslovima nužnost za države takve spoljno-političke orijentacije da svoj sistem odbrane zasnuje na opštenarodnom angažovanju protiv agresora. Za nesvrstavanje zemlju zakonito je, i upravo zato je prevashodno nesvrstana, pa bilo kog društveno-političkog sistema, da svoju odbranu ne vezuje za blokovski sistem odbrane, sa svim političkim posledicama koje takva pozicija blokovske pripadnosti ima.

S druge strane, ne mora u svakom slučaju da bude nesaglasna spoljno-politička pozicija jedne zemlje sa njenim prisustvom u nekom odbrambenom vojnom savezu, naravno, koji bi vremenski važio za konkretnu ratnu situaciju. Naime, bilo bi pogrešno identifikovati takav vojni savez sa postojećim blokovskim sistemima, pa bilo da je ustanovljen između država identičnih ili različitih ideoloških procesa i političkih režima. Krajnji i stvarni ciljevi takvog saveza su opredeljujući.

Isto tako, čak, kad bi u takvom savezu bilo i prisustvo jedne ili nekoliko država vezanih za postojeće blokove, ne mora da znači da su se učesnice sporazuma — nesvrstane zemlje čak i u ratnom stanju

odrekle spoljno-političke koncepcije nesvrstanosti. Ovo pod uslovom, naravno, da su ugovorne obaveze iz takvog sporazuma nezavisne od ugovornih obaveza partnera vezanog po osnovu blokovskog saveza. Upravo takva rezerva mora da bude barijera političkim posledicama koje bi u protivnom proizišle za nesvrstane zemlje, zbog prisustva partnera neke blokovske alijanse, koji bi svoje obaveze iz ugovora u blokovskom savezu hteo da nametne kao hijerarhijski jače međunarodne instrumente.

Nesvrstanost kao novi sistem međunarodnih odnosa danas prihvataju mnoge države čije su ideologije i politički sistemi veoma različiti — od monarhije do socijalističke republike. Sasvim je normalno da su ove države izgradile i heterogene sisteme odbrane, počev od oslonca na klasične armije, od društva izdvojene strukture, do veće ili manje socijalizacije odbrambenih poslova.

Tako dolazimo do kompleksnije veze nesvrstanosti kao spoljno-političke doktrine država različitih političkih sistema i različitih koncepcija odbrane, jer one nisu unapred ugovorna vojna ni politička organizacija grupe država sa određenim unificiranim i uniformnim akcijama i strukturama, već autonomni i nezavisni subjekti u međunarodnim relacijama sa potpunom slobodom u unutrašnjoj političkoj organizaciji društva. Naravno, kao što nesvrstanost ne isključuje klasični sistem zemlje, tako ni koncepcija opštenarodne odbrane nije isključivo determinisana nesvrstanom spoljnom politikom zemlje. Isto tako, koncepcija opštenarodne odbrane nije monopol socijalističkog društva koje je dostiglo visoki stepen socijalizacije i transformacije etatiističke u samoupravnu strukturu, i ako je, s druge strane, zakoniti sistem odbrane takvog samoupravnog društva.

Dakle, na relaciji — koncepcija odbrane i spoljno-političke delatnosti države — dejstvuje niz dodatnih faktora. Međutim, prevashodna determinanta za koncepciju opštenarodne odbrane mora biti suština socijalnog bića države, koja u takvom sistemu odbrane vidi mehanizam daljeg pozitivnog kretanja unutrašnjih političkih procesa, a istovremeno optimalni način za odbranu nezavisnosti. Ali u drugom slučaju slična koncepcija odbrane može biti izraz nužnosti drugih socijalnih okolnosti društva, odnosno njegove političke organizacije — države.

3. Opštenarodna odbrana kakvu je usvojilo jugoslovensko samoupravno društvo predstavlja antipod blokovskom sistemu odbrane. Osnovne odlike takve odbrane su suverenost i originalnost. Zapravo, u današnjim blokovskim savezima, koji su sazdana na identičnosti ideologija i političkih procesa članica bloka, identičnosti cilja i neprijatelja protiv koga su usmerene sve mere i postupci, zahteva se uni-

formnost sistema odbrane, disciplina i poslušnost prema ugovornim obavezama. I u mirnodopskom i ratnom stanju ta se uniformnost mora očuvati.

I pored činjenice da su blokovi sastavljeni od država raznih nacionalnih, kulturnih, istorijskih i drugih osobenosti, ta se razlika ne može odraziti na osnovne akcije u politici države, pogotovu ne u politici odbrane ili u originalnosti spoljno-političkih stavova o ratu i miru. Jedinstvena odbrambena vojna koncepcija i doktrina, uslovljava da nacionalni organi (parlamenti, vlade) imaju malo mogućnosti da ispolje nacionalnu originalnost u koncepciji odbrane ili politici izgradnje oružanih snaga.

Poslovi odbrane i oružane snage otuđuju se od svoje nacionalne strukture, njima manipulišu nadnacionalni štabovi gde nacionalni organi, pogotovu malih zemalja članica bloka, zauzimaju inferiorni položaj. Te se snage spremaju da zaštite više, »kolektivne« interese koji uvek ne moraju biti identični sa interesima svake pojedine zemlje, članice bloka. Za takve ciljeve vojska se kolektivno indoktrinira, pri čemu se idejni rezoni takve indoktrinacije temelje na stalno prisutnoj opasnosti od suprotnog bloka. Zato je, pre svega, upodobljena stajaća armija, dok druge vojne strukture, ukoliko postoje, u vidu dispersiranih vojnih jedinica, teritorijalnog, provincijskog, lokalnog, geografskog rasporeda zauzimaju drugostepenu ulogu. One, ukoliko postoje, predstavljaju ekspoziture klasične armijske strukture i stoje pod njenim patronatom, a ne oružane formacije lokalnih zajednica ili drugih asocijacija.

Međutim, opštenarodna odbrana pretpostavlja originalnost strategije u čijem ostvarenju učestvuju sve društveno-političke zajednice i druge asocijacije, sa širokom lepezom oružanih snaga ugrađenih u samoupravne strukture, nad kojima nemaju apsolutnu ingerenciju državni organi. Takva strategija i oružane snage ne trpe unifikaciju obuke i komandovanja. Ona zahteva razvijanje heterogenih vidova borbe i otpora, a oružane snage su izraz samoupravnih prava ovih asocijacija, izraz razotuđenja vojne sile čak i od sopstvene državne strukture, pa apriori ne mogu biti upodobljene za stavljanje pod komandu nekih nadnacionalnih organa. Takve oružane snage ne odgovaraju strategiji blokovskih alijansi.

4. Koncepcija opštenarodne odbrane unosi nove kriterijume u pojam ratnog savezništva. Ratno savezništvo kao vojno-politički pojam egzistira u ratnom i mirnodopskom stanju. U istoriji je obično bilo faktor u balansu snaga, da proračunom da je rat realnost. Takvi savezi (antante, alijanse, blokovi, itd.) trebalo je da posluže garanciji država u slučaju odbrane ili garanciji uspeha u agresivnoj oružanoj

akciji. Ovi savezi mogu se stvarati i u toku samog rata (antihitlerovska koalicija). Istorija uči da države takvog saveza ne moraju u svakom slučaju biti istovetnog političkog režima. Međutim, blokovski savezi posle drugog svetskog rata, usled raznih činioca u društveno-političkoj diferencijaciji sveta, koji su, u osnovi, nastali u procesu polarizacije snaga, imaju identičnost ideologija i političkih režima država koje su u blokovima.

Nesvrstana politika zahteva aktivnu saradnju, a ne pasivno koegzistiranje, sa svim državama u međunarodnoj zajednici, sem naravno, sa onima koje su osuđene od civilizacije, jer svojim političkim postupcima vređaju osnovne tekovine koje civilizovani svet smatra uslovom sine qua non progressa čovečanstva (politika aparthejda, rasizam i sl.).

Međutim, ova koncepcija, kao trajna i stalna funkcija društva i sastavni deo samouprave tog društva, ne računa unapred sa nekim određenim protivnikom u odnosu na koga bi se u mirnodopskom stanju usmerile organizacione, tehničke i političke mere i postupci. Ona nije uperena ni protiv jednog bloka ili država iz bilo kog bloka. Ona je, zapravo, pripremljena protiv svakog agresora pa bio on iz bloka ili van njega. U tom smislu ona ima univerzalni karakter.

Kao što sistem opštenarodne odbrane ne računa unapred sa određenim agresorom, tako ne računa unapred ni sa određenim ratnim saveznikom sa kim bi ugovorni odnosi o savezništvu nosili idejne primese blokovskog vojnog savezništva. Ali, s druge strane, ta koncepcija nije ni individualistička u tom smislu da u toku rata ne prihvata nikakvo ratno savezništvo, pod uslovom da se takvo savezništvo ne plaća cenom nezavisnosti. Kontinuitet nesvrstane i nezavisne politike društva ne dozvoljava drugačiju orijentaciju, jer u protivnom to bi značilo priklanjanje blokovima.

Zato u koncepciji odbrane jugoslovenskog samoupravnog društva leže, u osnovi, drugačiji idejni kriterijumi za ocenu i izbor ratnog savezništva od kriterijuma koji važe za savezništvo u blokovskim vojnim savezima. Ona sadrži objektivističke kriterijume za ocenu kako društvenih procesa među koje spadaju i ratovi, tako i njihovih aktera — zaraćene strane. Ona se ne zadovoljava, štaviše odbacuje, subjektivističke ocene koje o svojoj akciji daju sudionici oružanog konflikta. Za takvu koncepciju, linije opredeljenja su u datom slučaju najviše dobra čovečanstva: nezavisnosti, mir i socijalizam. Na toj osnovi je i idejna diferencijacija sukoba i zaraćenih strana. Zato, ona isključuje bezidejnost i traži nove osnove idejnosti.

Iz činjenice što se u datom slučaju može desiti da se neka država iz bloka ili ceo mehanizam bloka priključi u odbrani ovakvog društva

i njegove države i objektivno igra ulogu ratnog saveznika opštenarodnoj odbrani pogrešno je zaključiti da je država, za čiji se interes blok angažovao, napustila spoljno-političku poziciju nesvrstanosti i svoju koncepciju odbrane. Trajnost koncepcije odbrane i spoljne politike ne dozvoljava takvu fleksibilnost. Prema tome, ova koncepcija je negacija ratnog savezništva kakvog poznaju blokovski savezi, ali ne i negacija svake vrste ratnog savezništva.

5. Sa stanovišta unutrašnje funkcionalnosti opštenarodne odbrane je i uzrok i posledica punijeg i direktnijeg suvereniteta naroda i neprikosновенosti samoupravnih prava radnih ljudi, čija je zaštita i odbrana od bilo kog neprijatelja utvrđena kao neotuđivo pravo. Samim tim isključuje se mogućnost da državni organi uzmu više prerogativa u samoupravi i odbrani zemlje mimo onih ovlašćenja koja su im data ustavom zemlje.

Sa stanovišta spoljno-političke funkcionalnosti takav suverenitet na unutrašnjem planu, kome znatno doprinosi koncepcija opštenarodne odbrane, osnova je za isključenje mogućnosti da spoljni činioци mogu da računaju na ograničavanje suvereniteta u unutrašnjim procesima društva, među kojima i procesa izgradnje opštenarodne odbrane. Zato je opštenarodna odbrana mehanizam za suvereno ponašanje naroda u izgradnji svih uslova života i odnos za suvereno ponašanje njegove zajednice — države u međunarodnom životu, jer je nemoguće zamisliti da unutrašnji činioци ostvaruju neposredni i puni suverenitet u unutrašnjim odnosima, a da se država kao međunarodna ličnost u međunarodnim odnosima ponaša polusuvereno, sa ograničenim ili relativnim suverenitetom.

Bilo kakvo ograničavanje suverenih tokova društva spolja mimo onoga na šta se država inače obavezuje radi suvereniteta drugih u međunarodnoj zajednici, značilo bi neku vrstu nasilja i nad tokovima izgradnje odbrane kao značajne funkcije u razvitku društva.

S druge strane, taj sistem odbrane je negacija i apsolutnog suvereniteta države i naroda u smislu apsolutne samovolje države u međunarodnom ponašanju i to kako svoje zajednice prema drugim državama tako i obratno. Takav sistem odbrane je jedino skladan sa suverenitetom koga danas jedino priznaje međunarodna zajednica, na nesmetano pravo naroda da uređuje unutrašnje odnose i bira puteve političke organizacije svoga društva kako mu najbolje odgovaraju, i da se njegova zajednica — država ponaša u međunarodnim odnosima, koristi pravo i poštuje obaveze ravnopravno i podjednako sa drugima, da se jednako sa drugima ograničava u samovolji bez obzira na veličinu, boju kože, nacionalnost i politički režim.

Otuda, sa takvom koncepcijom nisu saglasne ni savremene pojave u međunarodnim odnosima koje prate polusuverenost ili ograničenu suverenost države. Tako, na primer, sistem vojnih baza, kao institucije koje su danas nametnute ne samo blokovskim državama, po našoj koncepciji odbrane značio bi ograničavanje suverenih prava društveno-političkih zajednica kao subjekata odbrane. Sistem baza isključuje jurisdikciju nad njima, ne samo uže teritorijalne zajednice već i države, vređa suverenitet teritorije gde su smeštene, a njihova eksteritorijalnost sa nizom izuzeća ograničava autonomiju političkog razvitka. Budući da je u njima vojna sila strane države bore i psihološki predstavljaju mehanizam presije na originalne i suverene puteve razvitka pa i razvitka funkcije odbrane.

Otuda koncepcija opštenarodne odbrane predstavlja negaciju takve vrste službenosti i eksteritorijalnog položaja strane vojne sile koja bi bila izuzeta iz nadležnosti države domaćina, jer bi to predstavljalo povredu njenog teritorijalnog integriteta.

6. Vezano sa time, takav sistem odbrane je značajan mehanizam ravnopravnosti zajednice u međunarodnim odnosima. Mala zemlja, sa relativno malim oružanim snagama ili uopšte vojno-tehničkim kompleksom, u sastavu blokovske koalicije, prinuđena je da adbicira od pune ravnopravnosti u bloku. Njena fizička snaga prinuđena je da se stavi pod dominaciju vodeće sile u bloku, budući da raspolaže sa najvećom vojnom moći. U hladnoratovskoj konfrontaciji uključuje se pod rukovodstvo vodeće sile, sledi njene spoljno-političke akcije, jednom rečju, veže svoju sudbinu za sudbinu vodeće sile. To nužno dovodi do konsekvence da veća sila poseduje veća prava. Otuda i pojava da su vojne baze obično smeštene na teritoriji male zemlje, da su zajednički organi bloka i personalno pod dominacijom vodeće sile, da se interveniše i vojnom silom isključivo u poslovima manje zemlje blokovskog partnera i sl.

Pošto su nezavisnom društvu i državi i koncepciji opštenarodne odbrane tuđi zavisnost i neravnopravnost i u odnosu na bilo kakvu vojnu silu spolja, ona je i fizički sposobna da odgovori i velikoj vojnoj sili na njene osvajačke pokušaje. To je istovremeno i mehanizam za ravnopravno ponašanje države u međunarodnim odnosima, kao i za borbu za ravnopravnost drugih, jer se ne bi moglo zamisliti da država zavisna od neke sile spolja, bude faktor u borbi za nezavisnost i ravnopravnost drugih.

7. Postojeće stanje u međunarodnim odnosima često se u savremenim doktrinarnim razmatranjima karakteriše kao oblik međunarodnog sistema — ravnoteže snaga. U osnovi, pojam tog međunarodnog sistema pretpostavlja, pre svega, uravnoteženu vojnu moć čija

upotreba dolazi u obzir samo u slučaju poremećene ravnoteže. Inače, pri činjenici da je upotreba vojne sile uravnoteženih polova u totalitetu, kako savremena praksa ukazuje, teško moguća, uslovljava da je parcijalna upotreba vojnih mehanizama sve više prisutna u međunarodnim odnosima radi uspostavljanja narušene ravnoteže (ograničeni, lokalni ratovi, oružane intervencije i sl.).

U svom originalnom vidu sistem ravnoteže je bio višestran, te je u njegovoj strukturi dejstvovalo više sudionika. U njemu su bile moguće transformacije mesta i uloge pojedinih činilaca, čak i velikih sila. S tim u vezi male i srednje zemlje su menjale svoje pozicije skladno promeni vlastitih interesa ili interesa država »zaštitnica«.

Posle drugog svetskog rata, nema država »slobodnih balansera«, koje bi u postojećim uravnoteženim polovima menjale svoju poziciju, i to onih koje su već uključene u ravnotežu snaga tako i novonastalih država.

Iskustvo pokazuje da ogroman broj država izbegava uključivanje u ravnotežu i traže samostalnu poziciju. S druge strane, indikativna je činjenica da, umesto što je nekad sistem ravnoteže geografski obuhvatao cela područja globusa, danas je njegovo dejstvo ograničeno, i iz njega su isključeni celi kontigenti. Zapravo, nesvrstane zemlje ne nalaze izlaz za egzistenciju i obezbeđivanje odbrane, a time i mira u svetu, uključivanjem u ravnotežu snaga, jer je, pored ostalog, evidentna opšta tendencija za sužavanje polja dejstva tog sistema. U tom sklopu, pogotovo zemlja koja priprema opštenarodni otpor, nema interesa da se u njega uključi, niti akteri ravnoteže mogu da računaju da će takva zemlja, za njihov račun, u bilo kom momentu postojanja ravnoteže ili njenog narušavanja, postati dodatni privesak radi uspostavljanja narušenog stanja.

Mada sistem opštenarodne odbrane ne ignoriše činjenicu da je još uvek sila sredstvo za sprečavanje sile, ipak ovaj sistem odbrane i država koja ga izgrađuje ne očekuje da bude objekt zaštite bilo kog aktera ravnoteže snaga, da bi na osnovi toga koncipirala svoju odbranu. Ovo, i bez obzira što takva pozicija države može nekad da bude od interesa za neku ili neke sile u ravnoteži, i što bi te sile u izvesnom momentu bile spremne da takvu poziciju države van ravnoteže pomognu u slučaju da bude ugrožen njen integritet.

Ovaj način isključenja iz ravnoteže snaga čini imunom koncepciju odbrane od vojno-političkih posledica poremećene ravnoteže. Međutim, to ne mora da znači da takav sistem odbrane ne vodi računa o postojećoj ravnoteži snaga.

Po sebi se razume da sistem opštenarodne odbrane nije ni »tampon sistem« u postojećoj ravnoteži. Tampon države, zone, kao klasične

ustanove u međunarodnim odnosima imale su da služe, pre svega, tuđim političkim i stratezijskim interesima — partnerima u ravnoteži snaga. Oni su ga stvarali odnosno nametali međunarodnim ugovorima, sa ili bez pristanka države i naroda koje je takav status pokrивao. One su svojom silom i garantovale održavanje takvog statusa (Švajcarska, nekad Avganistan i sl.). Otuda je održavanje takvog stanja zavisilo od volje onih koji su ga prećutnim ili izričnim konsensom stvorili.

Sistem opštenarodne odbrane nije proizvod izričnog ili prećutnog pristanka nikakvih spoljnih sila koje bi u takvoj poziciji države našle optimalni put da je neutrališu kao privesak suparničke sile, niti je izraz međunarodne pasivnosti jugoslovenske zajednice. Naša pozicija je izraz volje, akcije i vitalnih interesa jugoslovenskog društva, koje u takvoj odbrani vidi najoptimalniji put za unapređenje unutrašnjih odnosa i istovremeno za odbranu nezavisnosti. Sasvim je normalno očekivati da je takav sistem odbrane nekom protivan a nekom prikladan, ali to je bila i ostaje irelevantna činjenica kako za njegovo konstituisanje tako i trajno postojanje.

8. Konceptiji opštenarodne odbrane nisu saglasni ni atributi neutralne ili neutralističke koncepcije. Pre svega, nije neutralna u smislu pravnog pojma neutralnosti kojim se oružane snage i država obavezuju unapred da bi u bilo kakvom oružanom sukobu, sem ako je u pitanju sopstveni teritorijalni integritet i neutralnost, neće uzimati učešća. Ona nije ni izraz spoljno-političkog kursa neutralizma kakvog je nekada poznavala američka praksa (Monroeva doktrina), gde se određeni region (u ovom slučaju — američki kontinent) ne želi mešati ili uključivati u političke i vojne procese drugih regiona (po navedenoj Monreovoj doktrini — Evrope), već bi bila isključivo orijentisana na sopstveni geografski region i u tom cilju spremna da i oružanim akcijama brani takav položaj.

Iako je nekad razumljiv neutralni status zemlje (Švajcarska, Austrija i slični pokušaji drugih država), kao što je svojevremeno u svom nastanku bio opravdan i američki neutralizam (mada kasnije zloupotrebljen), koncepcija opštenarodne odbrane nema niti idejno niti pravno sličnosti sa navedenim pojavama. Takvi statusi danas ne mogu biti skladni sa položajem države aktivnog činioca u međunarodnim odnosima, niti je za takav model zainteresovana jedna socijalistička država. Ova koncepcija je sračunata da se na svakom regionu odbrani sloboda i nezavisnost naroda, i nije izraz posebnih interesa sopstvene države, već i opštih interesa za odbranu mira. Ako je potrebno, interesi mira, u takvoj koncepciji mogu naći aktivnog činioca u oružanim snagama Jugoslavije. U tom cilju u čl. 4. Zakona o na-

rodnoj odbrani SFRJ je i dat zadatak oružanim snagama »da izvršavaju zadatke koji proističu iz međunarodnih obaveza zemlje u odbrani mira i bezbednosti u svetu«, jer po idejnim shvatanjima (uvodna načela Zakona) »Obrana socijalističke Jugoslavije predstavlja sastavni deo borbe za svetski mir«. Takva koncepcija nosi sve attribute aktivne akcije društva i predstavlja mehanizam njegove aktivne spoljno-političke orijentacije u međunarodnim odnosima.

9. Skladnost takve koncepcije odbrane sa politikom mira, a protiv upotrebe sile ili pretnje silom u međunarodnim odnosima, izražena je kroz nekoliko dimenzija. Zapravo, ta koncepcija je javno priznanje pred celim svetom da je njen duh antisila, antiratni. Njena neophodnost za agresivne ciljeve je, pored idejne suštine, garantovana i tehnološkim i organizacionim činiocima, koji su utoliko efikasniji za odbranu sopstvenog teritorijalnog integriteta, ukoliko su neefikasni za operacije agresivnog karaktera na tuđim teritorijama. U suštini modela vojne organizacije isto tako leži antiagresivni karakter. Zapravo, ogroman deo veoma različitih oružanih formacija je ugrađen u samoupravnoj strukturi nad kojima je adekvatno ograničena prerogativa centralnih državnih organa. Budući oružana sila samoupravnih asocijacija, ona u svom biću nosi miroljubivi karakter. Njihovo postojanje kao oružanih odreda društveno-političkih zajednica i radnih organizacija predstavlja materijalni i fizički faktor da se u ratnom stanju koncepcija odbrane potvrdi kao opštenarodna. Sa njima je isključena mogućnost neodgovornog manipulisanja bilo koje strukture društva ili upotrebe za ciljeve za koje društvo ne želi da ih angažuje.

Operativni deo vojne organizacije (JNA), koji ostaje u ingerenciji »klasične« države, osposobljava se da zajedno sa jedinicama teritorijalne odbrane izvodi operacije, a ne sa tuđim armijama, na sopstvenoj, a ne na tuđoj teritoriji. Tako se i ona u procesu obuke vojnički ne priprema za agresiju, ali zato postaje obučenija i efikasnija za odbranu sopstvene nezavisnosti.

Svi ovi mehanizmi socijalizacije odbrambenih poslova ukazuju da odbrambene pripreme našeg društva nisu uperene protiv političke nezavisnosti i teritorijalnog integriteta bilo kojeg naroda i države i oslobađaju ratne planove zemlje i delatnost ratovodstva uopšte od prigovora misterije, jer je odbrambena politika po karakteru otvorena, ne samo prema sopstvenom narodu već i celom svetu, kao što je i jugoslovensko društvo — otvorena zajednica.

U kontekstu ovog problema od interesa je istaći još jednu dimenziju funkcionalnosti opštenarodne odbrane na spoljnom planu kao antiratne koncepcije. Naime, samim svojim postojanjem, takav

sistem odbrane nesvrstane zemlje, koji je proizvod njene unutrašnje socijalne konstatacije, izraz je objektivnih stremljenja demokratskih snaga sveta i progresivnih potreba čovečanstva. Ograde koje se podižu od zvaničnih politika prema takvom sistemu odbrane i zemlji koja ga stvara, nisu u mogućnosti da neutrališu njegovo političko i moralno dejstvo na narodne mase i progresivne pokrete u svetu. Pogotovu male zemlje u konzistentnosti ovakvog sistema odbrane vide primer za svoju bezbednost, i to utoliko više, ukoliko su evidentni uspesi u njegovoj izgradnji i ukoliko je takav sistem odbrane stvarno osposobljen da odgovori nameni. Samim tim on deluje dezintegraciono na blokovske alijanse, i predstavlja negaciju nekad dominantnog ubeđenja da su blokovski okviri optimalni i jedini način za očuvanje bezbednosti.

Realno je očekivati da takav sistem odbrane predstavlja negaciju i onih sistema odbrane (velikih i malih država podjednako) koji se temelje na sistemu jakih stajaćih armija i masovnom naoružanju. U takvim je sistemima normalna pojava sprega vojnih i privrednih vrhova, a u zvaničnim politikama vojni faktor poprima sve uvaženiju poziciju. Takva pozicija stvara od vojnih vrhova apatične strukture ukoliko za duže vreme nemaju šanse da pokažu svojoj naciji vrednost svog »zanata«. Zato sistem samoorganizovanja naroda za odbranu direktno razara militarizam i demaskira takve strukture pred sopstvenim narodom. Na taj način služi kao podstrek borbi za očuvanje demokratskih prava i sloboda naroda, s jedne i, s druge strane, kao brana agresivnoj spoljnoj politici.

Otuda su takvom sistemu odbrane u miru i ratu prirodni saveznici sve one društvene strukture (progresivni i demokratski pokreti) i svetsko javno mnjenje, bez obzira na veštačke državne granice u okviru kojih se manifestuju, i u okviru kojih zvanične državne politike mogu imati neprijateljski stav prema takvoj koncepciji. Zato je sasvim realna ocena u Zakonu o NO SFRJ, u kojoj se ističe da naša koncepcija računa »sa širokom podrškom i pomoći svih miroljubivih snaga u svetu . . .« jer opštenarodna odbrana »predstavlja sastavni deo borbe za svetski mir«.

Koncepcija opštenarodne odbrane je isto tako faktor preventive ratu, ali ne i preventivnog rata. Takve pripreme za odbranu ukazuju eventualnom agresoru da u svojim proračunima konačnog ishoda agresije ne može da računa na lako i brzo okončanje agresivnog poduhvata. Takav sistem odbrane transformiše klasične šeme vojne strategije o »odnosu snaga« u oružanom sukobu. Zapravo, strategija

opštenarodnog rata računa sa novom kategorijom »odnosa svih odbrambenih snaga«, što je novi kvalitet za razliku od pojma »vojnih snaga«.

Ali, s druge strane, taj sistem nije priprema preventivnog rata, jer za njim ne postoji ni potreba. Takvi poduhvati su često zloupotrebljavani u međunarodnim odnosima i, kako praksa pokazuje, preduzimani su pod raznim izgovorima. Za jugoslovenske oružane snage sama okolnost oružane agresije na zemlju je uslov da pribegnu oružju u odbrani zemlje. U takvom sistemu odbrane isključuju se nesmotreni potezi i neodgovorne akcije oružanih snaga pod izgovorom da se agresor predupredi da prvi ne otpočne napad. Ovo stoga što mehanizam odbrane trajno paralize opasnost strategijskog iznenađenja, te je snažna brana politici svršenih činova, kao i iznenadnim agresijama.

Svaki deo teritorije zemlje je pokriven u sistemu opštenarodne odbrane pripremnim merama za odbranu i oružanim snagama koje, bilo da su »vojska po profesiji« ili »po dužnosti«, imaju isti tretman branioca svog društvenog i nacionalnog bića. Budući da je sistem konzistentan u svim porama društva za odbranu, on je garancija od iznenađenja protiv nezavisnosti. Uporedo sa time, njemu je psihološki tuđa pomisao da se iskoristi protiv nezavisnosti drugih naroda. Sa time se konačno daje efikasan odgovor na faktične početne ratne situacije koje su davno prevazišle ustanovu »objave rata«. Najzad, isključuje se potreba da se privremeno, u očekivanju ratnog stanja, vrše znatne društvene preorijentacije i reorganizacije, što agresoru može da posluži kao izgovor za optužbe i opravdanje agresivnih namera.

10. Ovako pripremljena odbrana je snažan mehanizam za odgovor na koncepciju »ograničenih«, »lokalnih« ratova, koji su posle drugog svetskog rata stalni pratioci međunarodnih odnosa. Ratovi ograničenih dimenzija sa proračunom da zaraćene strane ne prekorače određenu meru (prostorno i vremenski) nemaju realnu šansu na uspeh u odnosu na zemlju koja je na širokom planu pripremila sve materijalne i ljudske rezerve na otpor. Bilo u kom vidu da je preduzet lokalni rat (napadom oružanom silom, intervencijama, diverzijama ili sl.) radi postizanja ili promene stanja, ili prisiljavanja države na određeno ponašanje, ne može da računa sa faktorima vreme, teritorija, vojna sila kao demarkacijom za ograničenje ratnih operacija u kojima je proračunao postizanje cilja. Upravo, ta će odluka zavisiti od branioca i rat postaje dotle i u onoj meri ograničen ili neograničen u kojoj meri to zavisi i od branioca. Dakle, granicu tog rata ne može da nameće samo napadač.

Uporedo sa tim, praznine u političkom sistemu ili sistemu odbrane napadač ne može da koristi, jer te praznine ne postoje zbog konzistentnosti priprema zemlje za odbranu i prisustva oružanih snaga u svim društvenim strukturama i geografskim prostorijama zemlje.

Međutim, kad se raspravlja o koncepciji opštenarodne odbrane kao mehanizmu za odvracanje agresora, treba podvući da ona nema ništa zajedničkog sa idejno-političkom stanovišta, sa koncepcijom »deterenta«, »odmazde«, »zastrašivanja« ili sl., koje se sreću u savremenim raspravama o međunarodnim odnosima. Navedeni koncepti u međunarodnim odnosima koji se opravdavaju kao činoci za održanje mira i bezbednosti pojedinih zemalja, ili sistema odbrane i mehanizmi za sprečavanje protivnika od napada, i koji se eksploatišu u spoljno-političkim akcijama, predstavljaju sami po sebi pretnju silom. Oni se oslanjaju na posedovanju oružja za masovno uništavanje, masovnom zastrašivanju radi zaštite »vitalnih« interesa, u stvari dominacije i interesnih sfera. U ravnoteži snaga blokova funkcionalnost ove doktrine je opredeljena pre svega gornjim ciljevima. Najzad, njihova funkcionalnost izražena je u činjenici da su ovi koncepti uzrok i posledica konfrontacije blokovskih struktura.

Koncepcija opštenarodne odbrane, nasuprot, po svim svojim manifestacijama i ciljevima, isključivo je namenjena korišćenju prava na legitimnu samoodbranu države i društva, kao »prirodnog« prava države, kako je to utvrđeno u Povelji Ujedinjenih nacija.

Pukovnik
Dr Gavro PERAZIĆ